OLIFANTEN
OLIFANTEN
OLIFANTEN
OLIFANTEN
BOTSWANA 2009

LEO

Peter
Anne
Celine
Iris

OASIS

Walter
Lieve
An
Roeland

HIPPO

Johan
Chantal
Linde
Evi

ANDRÉ

Alan
Joris
Kristine
Suzanna

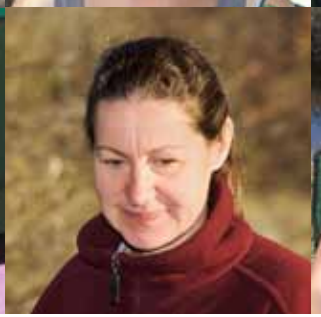

NOORD-OOST-BOTSWANA 2009

MOREMI – TSODILO HILLS – OKAVANGO – CHOBE – MAKGADIKGADI

Camera's	Canon eos 5D, Leica D-Lux II
Fotografen	Peter Cuypers, Anne Vaeck
Reisgenoten	Leo: Peter, Anne, Celine, Iris
	Oasis: Walter, Lieve, Roeland, An
	Karoo & Hippo: Johan, Chantal, Linde, Evi
	André: Alan, Joris, Kristine, Suzanna
Tekst	Anne Vaeck
Lay-out	Peter Cuypers
Lettertype	Minion Pro, Croteau
Druk	Digitale laserprint Xerox Tektronix Phaser 7300
Papier	220 gr color laser
Cover	Olifanten

Een uitgave van www.anthologie.be
December 2009

Riemstraat 18, 2000 Antwerpen
Tel. 03 238 84 27
info@anthologie.be

OLIFANTEN OLIFANTEN OLIFANTEN

EEN REIS DOOR NOORD-OOST-BOTSWANA 2009

MOREMI – TSODILO HILLS – OKAVANGO – CHOBE – MAKGADIKGADI

Anne Vaeck & Peter Cuypers

© Anthologie | 2009

De Makgadikgadipannen worden geteisterd door wind die ongehinderd zijn gang kan gaan. Windhozen nemen alles mee dat licht genoeg is zodat er kort na de broedtijd van de flamingo's geen spoor meer overblijft van hun massale aanwezigheid op de vlaktes.

Botswana, land van contrasten

Botswana is een land van contrasten. Er is water en droogte, saaie leegte en bloeiende natuur, welvaart en armoede. De diamantmijnen, de veestapels en het toerisme brengen veel geld in het laatje, maar de wegen zitten vol gaten, op het platte land wonen de mensen nog in schamele hutten en de bevolking wordt door aids geplaagd. Dit is niet het contrast dat de toeristen naar Botswana lokt. De grote aantrekkingskracht van het land is de fascinerende natuur en zijn tegenstellingen tussen ondergelopen land en zinderende zoutvlaktes, met als hoogtepunt de Okavangodelta die langzaam maar zeker wegsijpelt in de woestijn. De leegte van de glinsterende zoutpannen en de saaiheid van de dorre halfwoestijn contrasteren scherp met het drukke leven in en rond het zompige moeras en de vruchtbare stroomgebieden. Het grootste deel van Botswana wordt echter door woestijn ingepalmd, terwijl de noordoosthoek van het land wordt overstroomd door een overvloed aan water.

Vanuit de lucht biedt de Okavangodelta een wonderlijk spektakel van plassen, eilandjes en wilde dieren.

Botswana 2009

Toen we in 2005 voor het eerst naar Botswana reisden, zijn we alleen maar door de uitgestrekte Kalahariwoestijn gereden. In de maanden juli en augustus worden de laagste temperaturen opgetekend en zijn de pannen uitgedroogd. Aan de vele sporen kriskras in het zand kan je zien dat er nog veel leven is, maar de dieren zijn verspreid over het gigantische gebied op zoek naar wat water. De grote kuddedieren zijn weggetrokken naar de waterrijke gebieden in het noordoosten. Toch hebben we behalve de typische woestijnbewoners waaronder springbokken, gemsbokken, jakhalzen en struisvogels een aantal zeldzame dieren gezien zoals een caracal, leeuwen en een kudde elanden. Na al dat grijs zand, geelgedroogd gras en dorre struiken kan je je moeilijk voorstellen dat er in Botswana ook nog rivieren en groene bossen zijn. Daarom trokken we twee jaar later naar de Okavangodelt. Het noordoosten van het land is rijk aan water dankzij enkele grote rivieren die van het noorden naar het zuiden stromen. Een van die rivieren mondt uit in een woestijndelta. Al dat wassende water in de woestijn trekt grote kuddes wild met hun roofdieren aan. En hieraan kan ook geen enkele toerist weerstaan.

Buffels steken de Chobe over om in de koelte van de late namiddag te grazen op de sappige grasvlakte aan de overkant van de rivier.

De vier Land Rovers: Leo, André, Oasis en Karoo. Na een bad in een diepe rivieroversteek moest Karoo worden vervangen. Mike reed 900 km van Johannesburg om een Defender 130 naar Maun te brengen.
Zijn grote laadbak inspireerde ons: we doopten hem Hippo.

Een Land Rover in een zak

In 2009 trekken we met een ploeg van zestien, verdeeld over vier Land Rovers met telkens twee daktenten, van half juli tot half augustus dertig dagen door het noordoosten van Botswana. Ons avontuur begint in Johannesburg, Zuid-Afrika, waar de vier LandRovers voor ons klaarstaan. Johannesburg ligt op ongeveer 300 km van de grens met Botswana.
Het begin van de reis verliep niet zonder slag of stoot. Het was erg gesteld met de Land Rovers. De enige auto met een snorkel kon absoluut niet tegen water en moest dan ook worden geruild na de eerste rivieroversteek. De banden waren versleten en liepen langzaam leeg. Er moest een aandrijfriem worden vervangen en liters motor-, koppeling- en remolie worden bijgevuld. Mike had de handrem van Leo vergeten af te zetten tijdens het transport van Kaapstad naar Johannesburg, …

Mike sjort extra – lekkende – jerrycans vast in de laadbak van Hippo.

Roeland en An sorteren de reuzengrote wijngaardslakken die we tussen de mopanestruiken hebben gevonden.

Witte neushoorn.

Enkele neushoorns van Khama Rhino Sanctuary werden uitgezet in de Okavango Delta. Tijdens onze vlucht over de delta stonden drie neushoorns met hun poten in het water.

30 dagen stof, olifanten en te diepe rivieren

Khama Rhino Sanctuary, een neushoornreservaat niet ver van de Zuid-Afrikaanse grens is ons eerste doel. Ondertussen hebben we al ondervonden dat de nachten ijskoud zijn met temperaturen tot zelfs onder het vriespunt en het ziet er niet naar uit dat daar spoedig verandering in zou komen. Tenslotte is het winter op het zuidelijk halfrond en daar kunnen we niets aan doen. Zodra de zon onder gaat, wordt het snel kouder en kouder. Onze dunne zomerslaapzakjes zijn wel van dons en passen wonderwel in onze reistassen, maar ze schieten toch schromelijk tekort. We zijn dus genoodzaakt om dekens bij te kopen, waar we dan op het einde van de reis een Botswaan gelukkig mee kunnen maken. In het neushoornreservaat hebben we onze eerste lijf-aan-lijf ontmoeting met een zwarte neushoorn. De zwarte neushoorn is de meest bedreigde van de twee soorten die in Afrika voorkomen. De ligging van het park vlakbij een militaire basis werd strategisch gekozen voor de bescherming van de soort. Het park wordt zwaar bewaakt tegen stropers.

Kruispunt in Makgadikgadi.

Gelukkig zijn er goede kaarten verkrijgbaar voor de gps. De kaarten worden gemaakt door Zuid-Afrikaanse reizigers die alle gps-gegevens verzamelen en bundelen in een pakket dat je bijna gratis kan verkrijgen bij hun club.

Het overgrote deel van Botswana bestaat uit vlak woestijngebied. De Kalahari is eigenlijk een halfwoestijn. Er zijn geen permanente meren of rivieren, maar er valt aanzienlijk meer regen dan in een echte woestijn. Daardoor vind je er steppe met stug grasland, laag struikgewas en savanne met alleenstaande, stekelige bomen. Het zand is grijs en in de winter zijn de struiken ook grijs. Aan de baobabs staat geen blad. Met zijn schrale, kale takken lijkt het alsof de boom ondersteboven is geplant met zijn wortels in de lucht. Hier en daar hangt nog een eenzame vrucht te bengelen. Van ver lijkt de grote, ovalen vrucht van de baobab op een dode rat die bij zijn staart aan de takken is gehangen. Er zit weinig reliëf in het grijze, saaie landschap. Het wild is weg. Het is te droog op de steppe. De trek naar het vochtige noorden is voorbij. Door dit stuk woestijn moeten we ook. Onze trek vordert moeizaam over de hobbelige pistes door het mopanebos en over de eindeloze Makgadikgadipannen, die er met hun gebarsten zoutkorst, troosteloos bij liggen. De droogte en de leegte doen ons humeur verschrompelen.

Moremi ligt tussen de armen van Okavango geprangd.
Het krioelt er van de lechwe's, waterbokken en olifanten.

De weg is lang, maar de beloning groot als we in Moremi aankomen. Moremi is een deel van de Okavangodelta in het noorden van Botswana waar al het wild naartoe is getrokken. Terwijl de winter gelijk staat met het droog seizoen, zwelt de rivier die gevoed wordt door de regens die maanden geleden in het Angolese hoogland zijn gevallen en in juli en augustus eindelijk aankomen in de Kalahari. Hier grazen alle zebra's, impala's en wildebeesten. Hier komen de olifantenkuddes drinken. Hier huppelen waterbokken en lechwe's door het moeras. Buffels komen 's avonds uit de beschutting van het bos om de nacht in het gras aan de rivier door te brengen. Giraffen rekken hun nek en steken hun tong uit om de lekkerste blaadjes te plukken. Het stijgende water zorgt voor het nodige avontuur. We moeten regelmatig de rivierarmen oversteken, de koplampen gaan onder en we krijgen af en toe een golf over de motorkap.

Iris heeft een dode vogel gevonden.

De brede rivier meandert gestaag van het noorden naar het zuiden. Veldjes zijn half ondergelopen.

De delta is overweldigend. Als je er doorrijdt kun je de uitgestrektheid ervan en de impact van het stijgende water moeilijk vatten. De piste volgt de meanders van de hoofdrivier, maar door het opkomende water treedt de rivier buiten haar oevers waardoor vele tijdelijke zijarmen ontstaan waar je telkens door moet. Vanuit de lucht is dit chaotische landschap adembenemend. Een uur is nog nooit zo snel gevlogen als tijdens onze vlucht over de delta. Op de luchthaven van Maun staan drie vliegtuigen voor ons klaar: twee vliegtuigjes voor drie en een voor tien passagiers. Maun is nog net niet ingenomen door het aanwassende moeras. Het wildhek loopt recht het overstromingsgebied in. Pistes verdwijnen in de watervlakte. Enkele olifanten steken de rivier over, de grootste op kop. Nijlpaarden maken paadjes tussen het riet. Giraffen stappen statig naar een eilandje met enkele palmbomen. De delta barst van de levenssappen.

Mul zand op de lastig berijdbare piste op weg naar de Tsodilo Hills.
De eerste die opdoemt is de Male Hill.
Op en rond de Female Hill kan je prachtige wandelingen maken.
Niet alleen vanwege de vele schitterende rotstekeningen, maar ook
omwille van het grillige heuvellandschap en vreemde planten.

De woestijn en de rivier strijden om de macht. Aan de levenskracht van het water komt een einde in de woestijn. De aders worden steeds dunner tot ze eindigen in de gele zee van gras. De uitgestrekte Kalahari ligt op de loer. De piste kronkelt door de dorre savanne. In de verte verschijnt de hoogste berg van de Tsodilo Hills aan de horizon. Achter de Male Hill liggen van groot naar klein de Female Hill, Child en Grandchild. De wandeling op de Female Hill gaat langs witte en rode rotstekeningen van geometrische figuren, dieren en mensen. Een kameleon zet aarzelende stappen op de stam van een boom. Hij is bruin gevlekt volgens het ruwe patroon van de boomschors. Op weg naar de frisgroene blaadjes verandert hij al wat van kleur. De bruine vlekken zitten nu gevat in een dofgroen patroon. Langzaam kruipt hij hoger en stap voor stap wordt hij steeds groener tot hij aangekomen in het lover net zo felgroen is als de blaadjes zelf.

De Popa Falls zijn geen spectaculaire watervallen, maar romantische stroomversnellingen op de Okavangorivier.

We kamperen een nachtje aan de Popastroomversnellingen waar sporen van nijlpaarden in het witte rivierzand het ongeloofwaardige verhaal bevestigen dat een nachtwacht nodig is om de nijlpaarden van de camping te verjagen. Via de Caprivistrook snellen we naar Chobe, de rivier die de grens vormt tussen Namibië en Botswana. Ook in de Caprivistrook moet je oppassen voor overstekende olifanten. Net zoals Moremi is Chobe het aards paradijs voor de wilde dieren van Botswana. Duizenden buffels en olifanten laven er hun dorst naast zebra's, impala's en wrattenzwijnen. Je kan er over de ruggen van de nijlpaarden lopen, maar je moet wel oppassen voor de krokodillen die overal lui op de oever liggen te zonnen.

Vorkstaartscharrelaar met lila borstveren.

De terugweg voert ons enkele weken later weer door de Makgadikgadi-pannen. De eerste bloesems brengen wat kleur in het grijze landschap. De frisgele en zachtwitte pomponnetjes van de acacia's verspreiden hun zoete geur. Geelbloeiende bremstruiken vrolijken de dorre grasvlakten op. Een vorkstaartscharrelaar met lila borstveren en een opvallend groen-blauwe vleugelslag kleurt de omgeving. Het wordt warmer, 's namiddags soms zelfs heet, maar de avonden blijven vooralsnog koud. We zullen de hete zomer met zijn regens niet meemaken.

Voor de auto: een kudde schuwe sabelantilopen.
Achter de auto: een kudde zebra's.

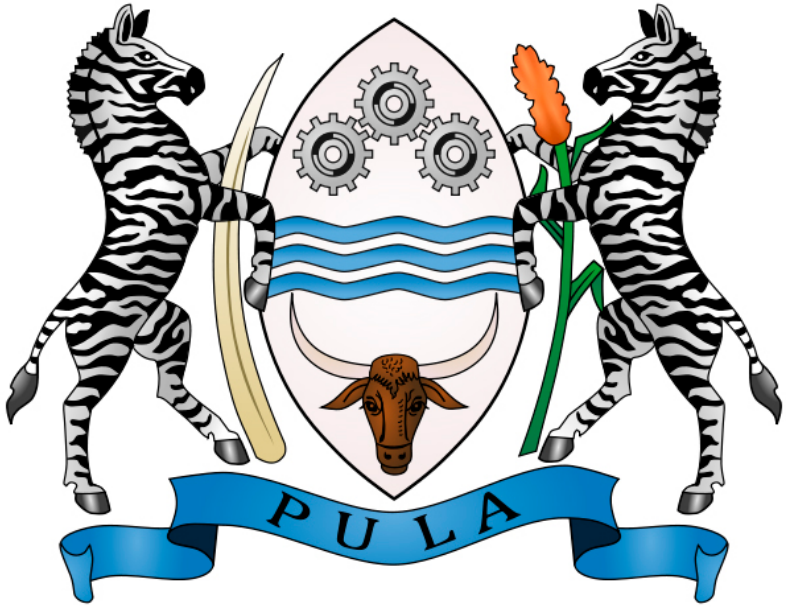

Wapenschild en vlag vol symboliek

Het wapenschild van Botswana bestaat uit twee zebra's die een traditioneel Afrikaans schild dragen. De zebra is een van de meest kenmerkende wilde dieren van Botswana. De tandwielen in het schild symboliseren de industrie, de drie golven staan voor het water en het belang van de regen, waarnaar ook het motto in de onderste band verwijst. *Pula* betekent in het Setswana 'Laat er regen zijn.' De stierenkop toont het belang aan van de veeteelt. De zebra aan de rechterkant draagt een aar sorghum, het meest geproduceerde graan. De zebra aan de linkerkant staat rond een olifantenslagtand die herinnert aan de ivoorhandel.

In de vlag van Botswana staat het lichtblauw voor water en in het bijzonder regen. Hiernaar verwijst ook het wapenschild. De zwarte en witte strepen in de vlag symboliseren raciale harmonie en zijn ook geïnspireerd door de zebra, die het nationale wapenschild ondersteunt.

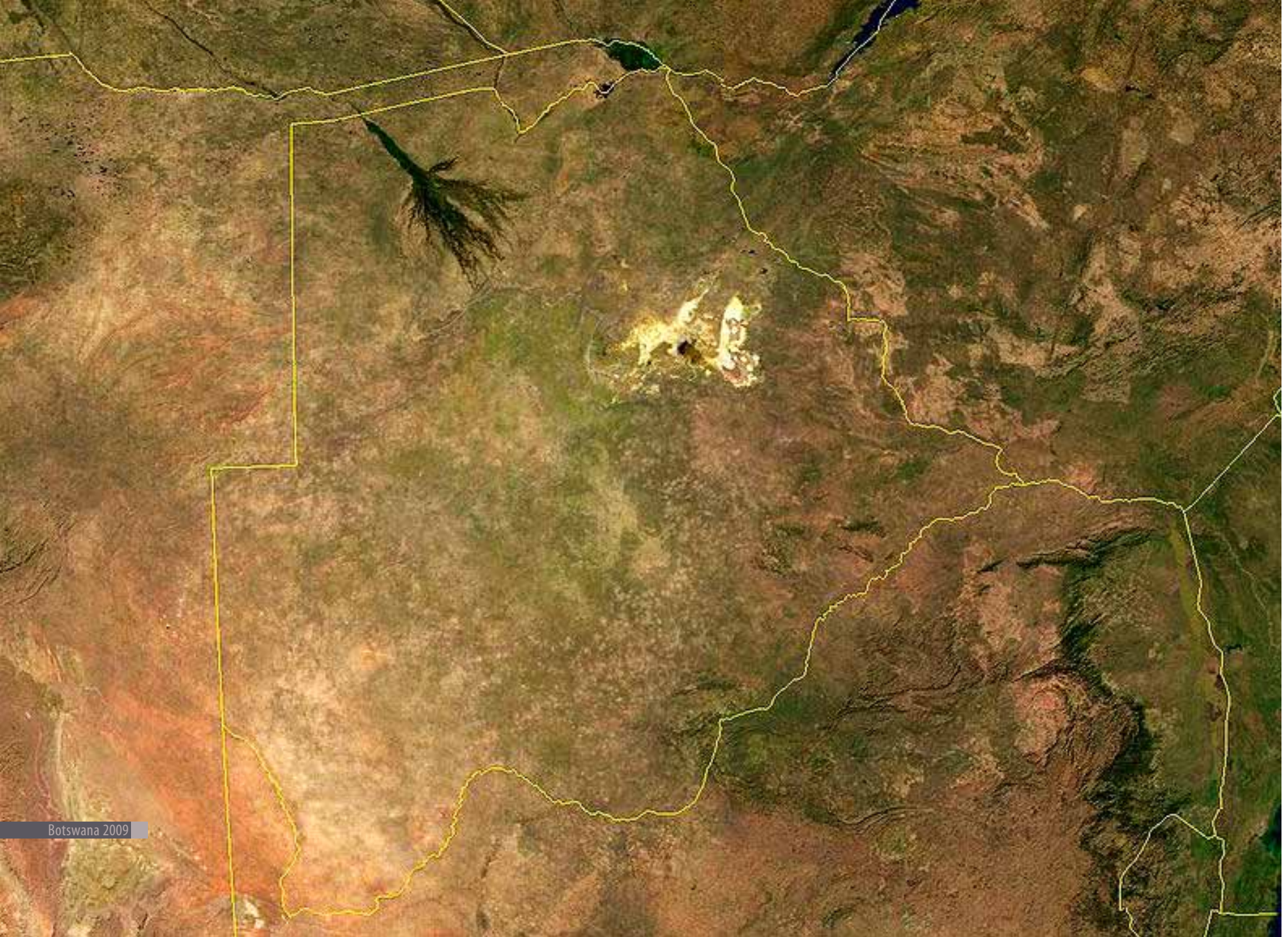

Botswana 2009

Landomgeven hoogplateau

Botswana grenst in het noorden aan de Namibische Caprivistrook, in het westen aan de rest van Namibië, in het noordoosten aan Zimbabwe, op een punt aan Zambia en in het zuidoosten aan Zuid-Afrika. De bevolking telt een kleine 2 miljoen mensen op een totale oppervlakte van ongeveer 600.000 km², terwijl in België 10 miljoen mensen op een gebied van 30.500 km² wonen. Botswana is dus bijna 20 keer groter dan België en er wonen 5 keer minder mensen. Je kunt er honderd kilometer rijden zonder een levende ziel tegen het lijf te lopen.

Geografisch ligt het land op een vlak hoogplateau met een gemiddelde hoogte van 1000 m. Er zijn nauwelijks enkele heuvels, waarvan de hoogste ongeveer 500 m boven het plateau oprijzen. Een daarvan behoort tot de Tsodilo Hills, bestaande uit vier heuvels, de Male Hill, die de hoogste is, de Female Hill, de Child en de Grandchild. Zoals de naam al doet vermoeden, liggen de heuvels op een rijtje en worden ze ook steeds kleiner.

De Kalahari-woestijn strekt zich over 70 % van het land uit. Het noordwesten verandert regelmatig in een moerasgebied door de instroom van de Okavango, Chobe en Linyantirivieren. Hier komt al het wild samen als het elders in Botswana te droog wordt. De Makgadikgadipannen zijn een overblijfsel van een prehistorisch meer waar nu alleen nog maar water staat als het geregend heeft. De uitgestrekte zoutpannen zijn zichtbaar vanuit de ruimte.

Vanuit de ruimte zijn de witte zoutvlakten van de Makgadikgadipannen in het noordoosten, de donkergroene bezemvormige Okavangodelta in het noorden en het rode zand van de Kgalagadiwoestijn in het zuidwesten van Botswana duidelijk zichtbaar.

Witte en zwarte neushoorn

Onze eerste bestemming is het Khama Rhino Sanctuary in het zuidoosten van Botswana, in de buurt van Serowe en Palapye. Het reservaat werd in 1992 opgericht om de met uitsterven bedreigde neushoorn te beschermen. Het gebied is 4.300 hectare groot en strekt zich uit rond de Serwepan, een grote depressie begroeid met gras waar enkele natuurlijke waterbronnen ontspringen. Er werd voor deze plaats gekozen omdat het een prima habitat is voor de witte neushoorn en andere grazende dieren, terwijl de dichtere begroeiing in het zuidelijk deel van het reservaat ideaal is voor bladetende dieren zoals de zwarte neushoorn en de giraf. Een andere niet onbelangrijke reden voor de keuze van deze locatie is de nabijgelegen militaire basis, waardoor het gebied 24 uur kan worden bewaakt.

De zwarte neushoorn van Khama Rhino Sanctuary werd met de fles grootgebracht. Hij is niet bang van mensen en komt regelmatig drinken aan de vijver vlakbij de kampeerplaats en de huizen van het parkpersoneel.

In het reservaat leven momenteel 34 witte en 3 zwarte neushoorns. De witte neushoorn is helemaal niet wit, maar grijs. De naam komt van het Afrikaans woord *wydlip,* wat brede lip betekent en verwijst naar de brede vierkante mond, waarmee hij graast, in tegenstelling tot de zwarte neushoorn, die een puntige lip heeft om blaadjes te eten. De zwarte neushoorn werd zo genoemd om hem te onderscheiden van de witte, maar de naamgeving heeft niets te maken met de kleur van de dieren, die beide grijs zijn. Ondertussen werden al enkele witte neushoorns uitgezet in andere gebieden waaronder Chobe en de Okavangodelta.

Behalve neushoorn kan je in het Khama Rhino Sanctuary ook blauw wildebeest, rood hartebeest, impala, springbok, wrattenzwijn, zebra, jakhals en giraf zien. Zelfs roofdieren zoals luipaard, Afrikaanse wilde kat, caracal en genetkat hebben er hun thuis gevonden. Bruine hyena en bat-eared fox behoren ook tot de bewoners. Er werden 250 vogelsoorten geïdentificeerd, waaronder Abdims ooievaar en bearded woodpecker, een spechtensoort.

Rotstekening van neushoorns en rund in Tsodilo.

Spoor van zwarte neushoorn. De drie tenen zijn scherp afgetekend in het mulle zand. Aan de barstjes in de voetzool kunnen de dieren worden herkend.

Halftamme zwarte neushoorn, maar toch niet ongevaarlijk.

Door zijn kolossaal uiterlijk en de krachtige hoorn op zijn neus is de neushoorn een ontzagwekkende verschijning. De hoorn heeft altijd tot de verbeelding gesproken en er worden zelfs magische en genezende krachten aan toegeschreven.
Vooral in China wordt gemalen hoorn als potentieverhogend middel verkocht.

Botswana 2009

Ontzagwekkende hoorn

De hoorn van de neushoorn is helemaal niet zo magisch als zijn ontzagwekkende verschijning wil doen geloven. Het materiaal waaruit de hoorn is opgebouwd is volkomen alledaags, zodat die wilde beweringen over magische krachten alle grond missen en alleen te maken kunnen hebben met de krachtige uitstraling van de neushoorn of met de associatie tussen de hoorn en een erectie. Behalve als afrodisiacum wordt de hoorn in de traditionele Chinese geneeskunde ook voorgeschreven als geneesmiddel tegen koorts en stuiptrekkingen. In Jemen en Oman is de hoorn een geliefkoosd materiaal om mesheften van te maken.

Hoorn is het harde materiaal van hoeven, snavels, vinger- en teennagels en de buitenkant van hoorns. De substantie bestaat hoofdzakelijk uit het taaie, onoplosbare eiwit keratine, dat ook in de buitenste cellaag van de huid aanwezig is. Hierdoor is de huid taai en waterafstotend. Keratinemoleculen zijn vezelig en om elkaar gedraaid, waardoor ze fijne tussenliggende vezels vormen. Dit eiwit bevat een hoog percentage aan zwavelhoudende aminozuren, die disulfide-bruggen tussen de moleculen vormen. Hierdoor ontstaat een vrij stevige structuur.

De hoorns van holhoornigen hebben een kern van botweefsel, bedekt met een laag keratine. De hoorn van de neushoorn is bijzonder omdat hij geen botkern heeft en is opgebouwd uit keratine. Hoe komt het dan dat die haarachtige hoorn toch krom groeit en zo scherp kan zijn? In de kern groeien jaarlijks afzettingen van calcium, die het materiaal hard maken, en van melanine, die afbraak door UV-straling voorkomen. Buiten de kern ontbreken die stoffen, zodat de buitenkant zachter is en verweert door zonlicht. Bij het wroeten en grazen tussen bomen en struiken en bij het vechten wordt de zachtere buitenkant in zijn karakteristieke kromming geslepen en gescherpt. Ook schuren de dieren hun hoorn langs stenen als ze de kans krijgen.

MAKGADIKGADIPANNEN

Makgadikgadipannen

De Makgadikgadizoutvlaktes in het noorden van Botswana zijn de grootste zoutvlaktes ter wereld. De vlaktes zijn zo breed als Portugal op het breedste punt en strekken zich uit over meer dan 16.000 km². De Makgadikgadizoutvlaktes zijn ontstaan nadat het Makgadikgadimeer ongeveer 10.000 jaar geleden is opgedroogd.

Het reusachtige Makgadikgadimeer bevond zich in het gebied waar nu de Kalahariwoestijn ligt. Volgens schattingen was het 80.000 km² groot en 30 m diep. Het werd gevoed door de drie grootste rivieren van het gebied, namelijk de Okavango, de Chobe en de Zambezi. De restanten van het grote meer zijn onder meer de Okavangodelta, het Ngamimeer ten zuidwesten van Maun en de Makgadikgadizoutvlakte.

Onderaardse bewegingen veranderden de loop van de rivieren. Deze tectonische bewegingen hangen samen met die van de Grote-Riftvallei. Nu vloeit de Chobe naar het Liambezimeer en mondt ze voorbij Kasane bij Kazungula uit in de Zambezi.

In Setswana, de nationale taal van Botswana betekent Makgadikgadi 'uitgestrekt, open, levenloos land'.

Makgadikgadi wordt gekenmerkt door vier grote vegetatietypes: bossen, struikgewas, grasland en zoutpannen. Langs de pannen groeien bosjes palmbomen en baobabs, stekelige, lage zoutminnende grassen en kameeldoring. Op de oevers van de rivieren bestaat de begroeiing uit bossen.

Archeologen hebben bewijs gevonden dat er vroeger prehistorische mensen (Homo sapiens) hebben gewoond. Er worden nu nog steeds stenen gereedschappen opgegraven.

Botswana 2009

Botswana 2009

Het kampvuur heeft een dubbele functie. Wij hebben het nodig om erop te koken en om ons te verwarmen tijdens de lange, koude avonden.
's Morgens staat er soms ijs op de tent.

Mopanebos ten zuiden van de zoutpannen

Ten zuiden van de zoutpannen neemt een mopanebos het land in. De struiken groeien soms uit tot bomen van vier tot achttien meter hoog. Kristine gaat op spinnenjacht. Ze werd als kind altijd spinnenkop genoemd en daarom wil ze nu een nieuwe spin vinden die haar naam krijgt. We slaan ons kamp op tussen het brandhout van eerste kwaliteit. Een boer brengt zijn kudde koeien voor de nacht terug naar de veilige kraal. De haastige hoeven plonzen in het stof dat bij elke plof opvliegt en in de warme avondlucht omhoog wordt gestuwd. De grijze stofnevel blijft nog een tijdje naglinsteren in het avondrood. Terwijl de koeien verrast door ons kampement een weg er rond zoeken, komt de boer even kennismaken. We mogen van de vriendelijke man overnachten in zijn bos en een kampvuur maken.

Colophospermum mopane

De mopanestruik of -boom groeit vooral in het noorden van Namibië, het zuiden van Angola, het noordoosten van Botswana en aan de grens van Zambia. Hij verkiest warme, droge gebieden op een hoogte van 200 tot 1150 m met een alkalische bodem die een hoog kalkgehalte heeft. De boom is gemakkelijk herkenbaar aan de felgroene, vlindervormige blaadjes en de dunne, broze zaaddoos. Samen met de Acacia erioloba (kameeldoring) en de Combretum imberbe (leadwood) maakt de mopane het triumviraat van de bomen uit die voor brandhout worden gebruikt.

Mopanehout is zwaar en door zijn hardheid moeilijk te bewerken. Daardoor is het ook bestand tegen termieten en om die reden wordt het gebruikt om huizen te bouwen, hekken te plaatsen, mijngangen te ondersteunen en spoorwegbielzen te maken. Omdat het hout te hard is voor termieten en vanwege de rode kleur is het ook gewild als parketvloer. Buiten Afrika wint mopane ook aan populariteit als zwaar, decoratief hout voor aquariumornamenten en voetsteunen voor lampen en sculpturen. Het wordt eveneens meer en meer gebruikt voor houtblaasinstrumenten. Afrikaans zwartkleurig rozenhout, dat traditioneel voor klarinetten wordt gebruikt, is steeds moeilijker vindbaar.

MOPANE

Botswana 2009

Mopane is een goed alternatief omdat het vrij veel olie bevat en niet geneigd is te barsten in droge luchtomstandigheden. Bovendien heeft het een warme, rijke klank.

De twijgjes worden gebruikt om op te kauwen als tandenborstel. Van de schors wordt vlechtwerk gemaakt en ze dient ook om te looien. De blaadjes zijn wondhelend.

De boom is de hoofdvoedingsbron voor de mopaneworm, de rups van de Gonimbrasia belina (een nachtpauwoog). De rupsen zijn rijk aan proteïne en worden gegeten door de Afrikanen. De boom is eveneens het voedsel van de wilde zijdemot (Gonometa rufobrunnea). De cocons van deze mot worden geoogst om wilde zijde te spinnen.

Mopaneworm

Een gerecht dat je moet leren waarderen is de mopaneworm, de groenblauwe stekelige rups van de nachtpauwoog. Op de vlinderblaadjes van de mopaneboom ziet hij er prachtig uit, maar hij verliest veel van zijn aantrekkingskracht nadat zijn ingewanden eruit zijn geperst, hij werd gekookt, zongedroogd en dan weer geweekt om hem te bereiden. De worm bevat 60 % proteëne en heeft een hoog gehalte aan fosfor, ijzer en calcium waardoor hij een ongeëvenaarde gratis voedselbron is voor de inwoners van de savanne van Botswana, Zimbabwe en de noordelijke delen van zuidelijk Afrika.

De worm smaakt naar gekruid karton met een sterk houtaroma. Misschien wordt hij daarom meestal geserveerd met een sausje. In exclusieve lodges wordt hij aangeboden als snack met pindasaus of gebakken in een pikante tomatensaus met pap. Ze zijn blijkbaar lekkerder als ze krokant aan de buitenkant, maar aan de binnenkant nog zacht zijn.

Recept voor rups in roomsaus: was de gedroogde rupsen, stoom ze 10 minuten in gezouten water, bak ze in olie tot ze krokant zijn en dien ze op met pittige tomatensaus.

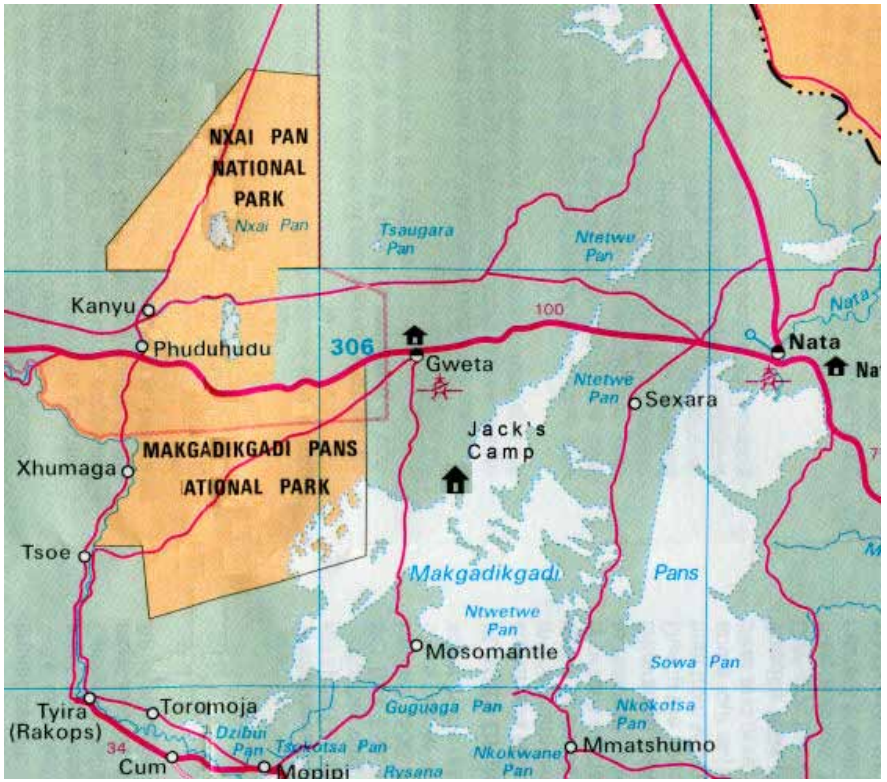

Caracal in Nxai Pan National Park

Nxai Pan National Park is een noordelijk gelegen zusterpark van Makgadikgadi Pans National Park en heeft een oppervlakte van 2.578 km². Nxai ligt op 136 km van Maun langs de Maun-Nata weg. Gweta ligt op 65 km. Het park zelf is alleen bereikbaar via een 30 km lange zandweg, zodat het avontuur alleen met een 4x4 kan worden beleefd. We komen bij valavond aan en moeten nog een uur over de piste rijden alvorens bij de kampplaats aan te komen. Tegen dan is het al pikdonker. We zien weinig wild in dit seizoen, maar plots steekt een caracal de weg over. In het Afrikaans heet deze vrij grote kat rooikat. Met zijn rode pels heeft hij zijn Afrikaanse naam zeker niet gestolen. Aan de overkant van de weg blijft hij nog even naar ons staan kijken. De zwarte pluisjes op zijn spitse oren steken scherp af tegen het blonde gras. Vervolgens loopt hij het veld in van ons weg. Na tien meter is er geen spoor meer van te zien.

Het Nxai Pan National Park bestaat grotendeels uit een droge zoutpan, een overblijfsel van het uitgedroogde Makgadikgadimeer, en is begroeid met gras en acacia's. Er zijn eveneens enorme eeuwenoude baobabs te bewonderen. Het gebied met de baobabs werd aan het park gehecht in 1992.

De bloeitijd van de acacia begint in augustus. De pomponnetjes verspreiden een heerlijke geur.

Het André-team
Chauffeurs: Alan en Joris
Passagiers: Kristine en Suzanna

Tijdens het regenseizoen, van november tot april, komen grote delen van Nxai onder water te staan. Vele duizenden flamingo's vliegen er na de eerste regens naartoe om er te broeden. Op dat ogenblik dagen ook grote kuddes zebra's op en dwalen ze, zij aan zij met gemsbokken, over de uitgestrekte vlaktes op zoek naar vers water. In het regenseizoen is Nxai een ware tuin van Eden. De waterpoel in het midden van een grote grasvlakte is de aantrekkingspool. Daar bestaat de flora uit de parapluachtige Acacia tortilis. In de omgeving leven leeuwen, kudu's, impala's, giraffen, struisvogels, jakhalzen en springbokken. Noordoostelijk van de Nxaipan is de Kgama-Kgamapan gelegen. Hier trekken vooral gemsbokken, giraffen en olifanten naartoe. Wegens het gebrek aan water in het winterseizoen hebben de olifanten in dit park de neiging om de sanitaire blokken te vernielen. Daarom liggen rond de gebouwen 30 cm hoge piramidevormige betonblokken waarover de olifanten niet kunnen lopen. Ertussen kronkelt een smal paadje zodat het sanitair voor de mensen toch makkelijk toegankelijk is.

BAINE'S BAOBABS

Baines' Baobabs

Ten zuiden van de Nxaipan ligt de Kudiakampan, aan de oostelijke rand waarvan de Baines Baobabs staan. Dit zijn 7 baobabs die in 1862 beroemd werden door een doek van schilder Thomas Baines (1820–1875). Deze Engelse schilder vergezelde dr. David Livingstone tijdens diens verkenning in 1858 van de Zambezi. Deze groep baobabs is ongewoon omdat ze zo dicht bij elkaar staan. Daarom worden ze ook de zeven zusters genoemd. Ze torenen uit boven een eilandje aan de rand van de uitgestrekte, kale Kudiakampan. Hoewel de pan gedurende heel het jaar meestal droog is, verandert de vlakte tijdens het regenseizoen van december tot maart in een gigantische plas, waar waterlelies groeien en watervogels komen broeden. Het bevreemdende landschap wordt dan omgetoverd in een wondermooi aards paradijs.

Livingstone trok langs deze baobabs in het midden van de 19de eeuw. Handelaars en ontdekkingsreizigers volgden zijn spoor. Omdat Kgama-Kgamapan in het midden van het park in die tijd permanent water bevatte, werd het een belangrijke handelsroute. Veel reizigers gebruikten de plek om er te rusten en hun watervoorraad bij te vullen alvorens de Kalahari verder te doorkruisen op weg naar Linyanti.

In de buurt van dit eilandje werd stenen gereedschap gevonden dat dateert van de middelste steentijd en allerlei fossielen van palmbomen en dieren. De site wordt geschat 205.000 tot 128.000 jaar oud te zijn. In die tijd was dit eiland waarschijnlijk een strand aan de rand van het grote prehistorische Makgadikgadi-supermeer. Deze periode is bijzonder omdat verondersteld wordt dat toen de eerste homo sapiens zijn intrede deed.

Baobab

De Afrikaanse baobab (Adansonia digitata) of Afrikaanse apenbroodboom is de meest wijd verspreide soort van de acht soorten baobab en de enige soort die voorkomt op het vaste land van Afrika. Het is een in droge tijden bladverliezende, tot 25 m hoge boom met een relatief korte, tot 16 m dikke, succulente stam met een omtrek van 20-40 m en een wijd uitstaande kroon. De boom heeft schaarse, vaak langs de stam aflopende hoofdtakken. Als de bomen kaal zijn, lijken ze op het wortelstelsel van een omgekeerde boom. De bomen zijn door wateropslag droogtebestendig. Volgens C14-dateringen (methodes met groeiringen zijn niet goed mogelijk) zouden de bomen meer dan 1000 jaar oud kunnen worden.

De afwisselend geplaatste bladeren staan dicht opeen aan de uiteinden van de takken en zijn handvormig gedeeld. De vijf tot zeven vingerachtige, eivormige tot lancetvormige, tot 15 x 5 cm grote deelblaadjes zijn toegespitst en gaafrandig of getand. Aan de onderkant zijn de bladeren bedekt met sterharen.

De plant bloeit aan het einde van de droge tijd. De opvallende, alleenstaande, 10-13 cm brede bloemen hangen aan lange stelen. Ze hebben een bloemkelk die tot 20 cm lang kan worden. De vijf, circa 10,5 cm lange

kroonbladeren en vijf kelkbladeren zijn vlezig, wit, wasachtig, gegolfd en vaak teruggeslagen. De talrijke meeldraden staan in een borstelvormig patroon en zijn halfvergroeid in een androgynofoor, die na de bloei samen met de kroonbladeren afvalt. De stijl maakt ook deel uit van de androgynofoor en steekt iets uit ten opzichte van de meeldraden en is meestal teruggekromd. De bloemen geven 's nachts een onaangename geur af en worden dan bestoven door vleermuizen.

De hangende, eivormige of langwerpige, tot 35 x 16 cm grote vruchten hebben een dikke, houtige, vezelige schil, die rijp grijsbruin wordt en dicht bedekt is met geelbruine, ruwe haren. Van de vruchten wordt gezegd dat ze op hangende, dode ratten lijken. De vruchtholte bevat een taaie, slijmerige, zurige, witte pulp. De pulp omsluit vele, boonvormige, tot 1,5 cm lange, lichte zaden met daaromheen dunne, witte, melige, zure zaadmantels.

De vruchten worden in Afrika vers gegeten of eerst gedroogd en later in water of melk geweekt. De zaden worden gesuikerd en als lekkernij gegeten, ze smaken naar amandel. De bladeren, jonge scheuten en wortels kunnen als groente worden gegeten. De vruchtschillen vormen een goede brandstof. Vermalen vruchtschil wordt als tabak gebruikt. Van de as kan zeep worden gemaakt. Uit de bast kunnen vezels worden gewonnen, die worden gebruikt voor touwen, manden en textiel. De schors bevat ook tannine, dat als looistof kan worden gebruikt.

De Afrikaanse baobab komt van nature voor in vorstvrije gebieden met weinig regenval, in de savannes ten zuiden van de Sahel, in zuidelijk Afrika: in Namibië, Botswana, Zimbabwe, Mozambique en in Zuid-Afrika tot in Transvaal. Hij wordt in Afrika veel in parken aangeplant en tevens op sommige plekken in andere werelddelen.

Sowa- en Ntwetwepannen

In de taal van de Bosjesmannen betekent *sowa* 'zout', een treffende naam voor de witte, krakende korst van een van de grootste natuurlijke zoutpannen in de wereld. In het regenseizoen zet de Natarivier het noorderlijk deel van deze pan onder water, wat vele watervogels zoals flamingo's, pelikanen en eenden aantrekt.

Sowapan en Ntwetwepan ten westen ervan zijn belangrijke broedplaatsen voor de flamingo's, die naar hier migreren vanuit Namibië en Oost-Afrika. De grote flamingo voedt zich met zoutwatergarnalen, wormen en kleine schaaldieren. De kleine flamingo eet algen. Deze voedselsoorten tieren welig in het warme ondiepe water van de pannen.

Tijdens de droge wintermaanden struinen trappen en korhanen door het droge gras aan de rand van de pannen terwijl roofvogels hoog in de lucht de vlakte afspeuren naar een overgebleven springhaas.

Kleine bijeneter

Flamingo's en ander wild

De tijdelijke watergebieden zijn als broedplaats van levensbelang voor vele bedreigde trekvogels zoals de grote en kleine flamingo. Het gebied staat echter onder toenemende druk door menselijke activiteit. Het ecosysteem wordt bedreigd door een grote natriumcarbonaatmijn, nieuwe hekken die rond en op de pannen worden opgericht, een nieuwe koppermijn in het stroomgebied, overbegrazing door rundvee en een toename van onverantwoord toerisme. De grootste kuddes zebra en wildebeest van Botswana migreren in het regenseizoen naar het omringende grasland.

De Makgadikgadizoutpannen zijn een overblijfsel van een groot meer dat ooit het noordelijk deel van het huidige Botswana bijna helemaal onder water zette. De overblijfselen van dit meer bestaan uit een zoutpannencomplex dat tot de grootste ter wereld behoort. De twee grootste zoutpannen, de Ntwetwe- en de Suapan strekken zich ongeveer over 16.000 km² uit. Ze vormen een groot binnenlands stroomgebied, waarin tijdelijke rivieren uitmonden. Afhankelijk van de jaarlijkse neerslag, stromen deze meestal droge en verlaten moddervlakten

in het regenseizoen onder en veranderen ze in uitgestrekte, ondiepe zoutmeren. Suapan is de laagst gelegen pan van het complex waarin vijf rivieren uitmonden, de Nata, Semowane, Mosetse, Lepashe en Mosupe. De overstroming varieert van jaar tot jaar afhankelijk van de jaarlijkse neerslag. In jaren met een hoger dan gemiddelde neerslag kan het water bijna heel het jaar door op de pan blijven staan. Als dit zich voordoet, verandert Suapan en de rest van Makgadikgadi in een van de belangrijkste habitats voor trekkende watervogels in zuidelijk Afrika.

Zodra de eerste regens de pan beginnen te doen vollopen, krioelt het water van de microscopische algen. Het hoge zoutgehalte en de overvloed aan voedingsstoffen die door de rivieren worden aangevoerd, zorgen voor uitstekende reproductieomstandigheden voor algenbloei. Sommige algen zijn een voedingsbron voor allerlei kleine ongewervelden. Kleine schaaldieren zoals garnalen komen uit eitjes die jaren kunnen blijven liggen in afwachting van de juiste omstandigheden. Een van de meest primitieve, maar productieve ecosystemen op aarde wordt weer nieuw leven ingeblazen.

Op 31 juli 2008 stond Sowapan nog steeds onder water en werden er 77.491 kleine en 14.798 grote flamingo's geteld door de Flamingo Species Specialist Group.

Duizenden flamingo's vanuit heel zuidelijk Afrika voelen op een of andere mysterieuze manier aan dat de omstandigheden op de Makgadikgadipannen goed zijn en beginnen al enkele dagen nadat de pan is beginnen overstromen neer te strijken alsof ze met de eerste zware onweersbui uit de lucht vallen. Hun komst kondigt het begin van het regenseizoen aan.

KUBU ISLAND

Kubu Island is heilig voor de plaatselijke bevolking die er komt bidden op het hoogste punt. Voor hen gelden drie taboes op het eiland: er mag niet worden gejaagd, er mogen geen wilde vruchten worden geplukt en er mogen geen stenen worden weggenomen.

Kubu Island

Verspreid over de zoutvlaktes liggen eilandjes van granietrotsen. Een daarvan is Kubu Island. Ten tijde van het grote supermeer lag het onder de waterspiegel. *Kubu* betekent 'nijlpaard' in het Tswana, de taal van de zwarten in Botswana. De grote trekpleister van dit eilandje is het bos van betoverende baobabs, bovenop de vreemde rotsen die verticaal oprijzen uit de bodem. Op de zuidelijke zijde van het eiland staat een prehistorische muur die uit dezelfde tijd dateert als de ruïnes van Groot-Zimbabwe, een grote ruïnestad in Zimbabwe. Het woord Zimbabwe is waarschijnlijk een samentrekking van *zimba remabwe* of *zimba rebwe,* wat in het Shona, de plaatselijke Bantoetaal, 'het grote huis van stenen blokken' betekent. De ruïne op Kubu Island zou hebben gediend als initiatieplaats voor jongens. De muur is gebouwd van granietblokken zonder mortel. Hij was 1,20 m hoog, maar is nu grotendeels ingestort door de druk van wilde dieren en het water dat van de rotsen stroomt. Oorspronkelijk zaten er 24 kijkgaten in de muur, maar nu zijn er nog maar twee overgebleven. Het is onduidelijk waarvoor de kijkgaten dienden. Op de heuvelrug staan *cairns* (kegelvormige steenhopen) die gedenktekens zouden zijn van de initiatierituelen. Er werden potscherven en kralen van struisvogeleieren gevonden.

Banden herstellen in Nata

De weg van Kasane naar Nata is onvergetelijk. Vanuit Kasana vertrekt een prachtige kaarsrechte asfaltweg naar het 300 km zuidelijker gelegen Nata. Althans de eerste twintig kilometer van die weg zijn prachtig. Daar staat al het eerste bordje *Beware of potholes.* En putten zijn er. Hoe verder we vorderen, hoe meer putten er zijn. Je kunt je afvragen of er nog wel een weg is. Eerst slalommen we tussen de putten door, van links naar rechts op de weg, niet te snel, want de auto's gaan makkelijk slingeren. Gelukkig zijn er niet veel tegenliggers.

Regelmatig moet je lange stukken op de verkeerde kant van de baan rijden. Op den duur ben je verplicht naast de weg te rijden. Een vrachtwagen met lange oplegger rijdt gewoon op de schuine, niet verharde strook naast de weg. Ook een schoolbus met kinderen rijdt naast de weg. We worden ingehaald door een auto met caravan. De chauffeur kent de weg en weet zijn hobbelende caravan op kleine wieltjes behendig voorbij ons te loodsen. Een ziekenwagen snelt ons voorbij en komt een uurtje later weer terug, even vlug en vinnig de potholes ontwijkend.

Deze weg kost ons een lekke band. We zullen Nata vandaag niet meer halen. We rijden 300 km op een kaarsrechte, maar barslechte 'asfalt'-

Botswana 2009

weg door bos en rietvelden. De enige mensen die we hier zien, zijn seizoenarbeiders die een tijdelijk hutje optrekken om riet te oogsten. Voor de rest is dit gebied alleen bewoond door olifanten, giraffen, wrattenzwijnen en ander wild. We kamperen onderweg in het dichte bos. Het gemoeuvreer tussen de bomen kost ons weer een lekke band. Terwijl Walter over een te weerbarstige struik rijdt, horen we een sissend geluid. Het is weer zover. Een takje heeft de band aan de zijkant loodrecht doorboord. Nu moeten we de volgende dag in Nata proberen enkele banden te laten herstellen.

Aan de ene kant van de weg staat een bordje met *Tyre Repair* onder de palmen. Onder de palmen aan de andere kant van de weg ligt een grote stapel banden en houden een tiental zwarten zich bezig met een machine om banden van velgen te halen. Een blanke staat met zijn jeep te wachten op zijn band.

We verkiezen toch de garage aan de andere kant van het dorp omdat we ervan uitgaan dat die wel een betere uitrusting zal hebben. De garagist heeft geen machine om banden van velgen te halen en probeert de band van de velg te halen door er met een pick-up over te rijden, maar dat lukt ook niet. Uiteindelijk gooit de mecanicien de band achterin het bakkie van zijn pick-up en rijdt ermee naar de *tyre repair* onder de palmen. De machine is

Regelmatig pompen want zowat alle banden hebben een 'slow puncture'.

'Potholes Ahead'.

Banderhersteldienst langs de kant van de weg onder de palmen: zes man om de zelf gebricoleerde machine te bedienen, maar het mocht niet baten. De band kwam niet van de velg.

Seizoenarbeiders zetten tijdelijke kampen op om riet te oogsten.

echter eerder artisanaal. Om de hefboom te vergroten steken ze een metalen plaatje en steentjes tussen de velg en de band. De steentjes en de plaat vliegen telkens weg en iedereen moet dekking zoeken. Dit kunst- en vliegwerk blijkt echter ook niet te werken. Na veel gepalaver en geprobeer geven we het op. Een band is hersteld – al lekte hij nog steeds een beetje. Voor de andere banden zullen we later wel een oplossing zoeken.

OKAVANGO

Okavango

De Okavango is een 1600 km lange rivier in Afrika. De bron ervan ligt in Angola waar de rivier de Cubango wordt genoemd. Verder naar het zuiden vormt de rivier tot aan de Caprivistrook de grens tussen Angola en Namibië. Na de pittoreske stroomversnellingen van de Popa Falls maakt de Okavango een verval van vier meter en stroomt ze Botswana binnen. Ze mondt uit in de grootste inlandse delta ter wereld. De endoreïsche Okavangodelta eindigt in de Kalahariwoestijn, waar hij uitwaaiert in Moremi Wildlife Reserve. In het regenseizoen is er een uitstroom naar de Botetirivier die dan tijdelijk uitmondt in de Makgadikgadipannen.

Dit jaar stond het water enorm hoog en zagen we het zienderogen stijgen. Het water stond al zo hoog dat de bootjes om de delta op te varen al niet meer onder de bruggen van Maun door konden.

Botswana 2009

DEFENDER

Okavangodelta

De armen van de delta zijn de levensaders van een gigantisch levend organisme in het noordoosten van Botswana. Het hart van dit organisme ligt op 1250 km naar het noorden in het hoogland van Angola. Dit veraf gelegen hart klopt maar een keer per jaar, wanneer in Angola drie keer zoveel regen valt als in Botswana. Dit fenomeen stuwt een gigantische hoeveelheid water door Afrika naar de vele aders van de Okavangodelta die droog liggen te wachten op dit levensvocht. Dit verschijnsel wordt overstroming genoemd. Hoewel een overstroming overal ter wereld een negatieve connotatie heeft, is het in de woestijn altijd welkom.

In Angola vallen de zomerregens in januari. Het water doet er een hele maand over om de eerste 1000 km in de Okavangorivier af te leggen. Daarna duurt het nog eens vier maand om door de planten en vele zijarmen van de laatste 250 km van de delta te filteren. De overstroming in Botswana is het sterkst tussen juni en augustus, tijdens de droge wintermaanden. De delta neemt dan drie keer toe in volume en trekt van mijlenver dieren aan waardoor je er de grootste concentratie van wilde dieren in Afrika kan zien.

In een jaar met veel water is de delta van oost naar west 150 km breed. De delta is ook elk jaar anders omdat het land zo vlak is. Het maximale hoogteverschil in heel het gebied bedraagt amper twee meter. Een kleine zandverschuiving kan een immens verschil uitmaken.

De Okavangodelta is een endoreïsche delta. Het woord 'endoreïsch' is afgeleid van de Griekse woorden 'endo', dat 'binnen, intern' en 'rhein', dat 'stromen' betekent.

De zijarmen van de rivier lopen onder. Het is vooraf niet zeker of de dipjes niet te diep zijn. Er zijn geen kandidaten om te waden. Regelmatig zie je krokodillen in het gras liggen. Normaal gaan ze weg als ze de motor in het water horen, maar toen iemand een grapje maakte over de mogelijkheid van dove krokodillen was het enthousiasme om tot je middel in het troebele water te stappen helemaal weg.

Endoreïsch bekken

Een endoreïsch of gesloten bekken is een bekken waarin water toestroomt zonder afvloeiing naar andere watermassa's zoals rivieren of oceanen. Het water dat normaal in stroomgebieden samenkomt, stroomt via boven- of ondergrondse rivieren weg naar de oceanen. Regen of andere neerslag die in een endoreïsch bekken valt, vloeit niet af, maar kan het bekken alleen verlaten door verdamping of wegsijpeling. De bodem van dit bekken is een zoutmeer of een zoutpan. Door erosie worden mineralen aangevoerd die niet kunnen wegvloeien en waarvan de concentratie door verdamping van het water toeneemt. Endoreïsche systemen komen meestal voor diep in het binnenland, in door bergen omsloten dalen en in droge gebieden. Door gebrek aan regen ontstaat er geen waterafvoer uit het bekken.

Kubu
MERCURY

Boottochtje tussen papyrus en waterlelies

De stroom van de Okavango wordt permanent vertraagd door papyrus. Papyrus vormt dichte vlechtwerken van drijvende eilanden op het water waar je als het ware onderdoor kan zwemmen. De soms armdikke driehoekige stengels kunnen makkelijk 4 tot 5 m hoog worden. Bovenop de stengels staat een pluimvormig scherm van schutbladen.

Nijlpaarden maken paden tussen de papyrusplanten. Zuid-Afrikaanse vogelkenners noemen de visarend spottend *okavangomossie* of okavangomus.

Hier en daar steekt een waterlelie haar zachtroze kopje boven het water uit. De stengel is hol en kan gebruikt worden om water op te zuigen.

Met de soepele stengel van de waterlelie maakt de gids een halssnoer. Celine is Queen of the Delta. De gedoogde waterlelie verspreidt nog dagenlang een bedwelmende geur in de auto.

Tijdens ons boottochtje tussen het papyrusriet van de Okavango werden we begroet door een visarend. De gids gooit al eens een vis uit om een arend te lokken en van zodra de vogel ons in het oog had, begon hij luid te roepen. Dit keer had de gids geen vis bij, maar gooide hij een stuk riet in het water. De vogel kwam erop af, dook ernaar, maar liet het lokaas teleurgesteld vallen en streek weer neer in het topje van de boom.

In Namibië bestaat een plan om zoet water uit de Okavango op te vangen en voor consumptie naar het droge midden van het land te vervoeren. Volgens een ander plan wil men een dam bij Popa Falls aanleggen en elektriciteit opwekken. Botswana is een fel tegenstander van beide plannen die grote ecologische gevolgen kunnen hebben voor de Okavangodelta.

Krokodillen liggen lui op de kant, maar als we te dicht komen,
gaan ze snel het water in. Dan is er geen spoor meer van te bekennen.
Onder water zwemmend verraadt de krokodil zich niet.
Ze laat geen rimpeltje achter op het water, er komt zelfs geen luchtbel
aan het oppervlak.

MOREMI

Botswana 2009

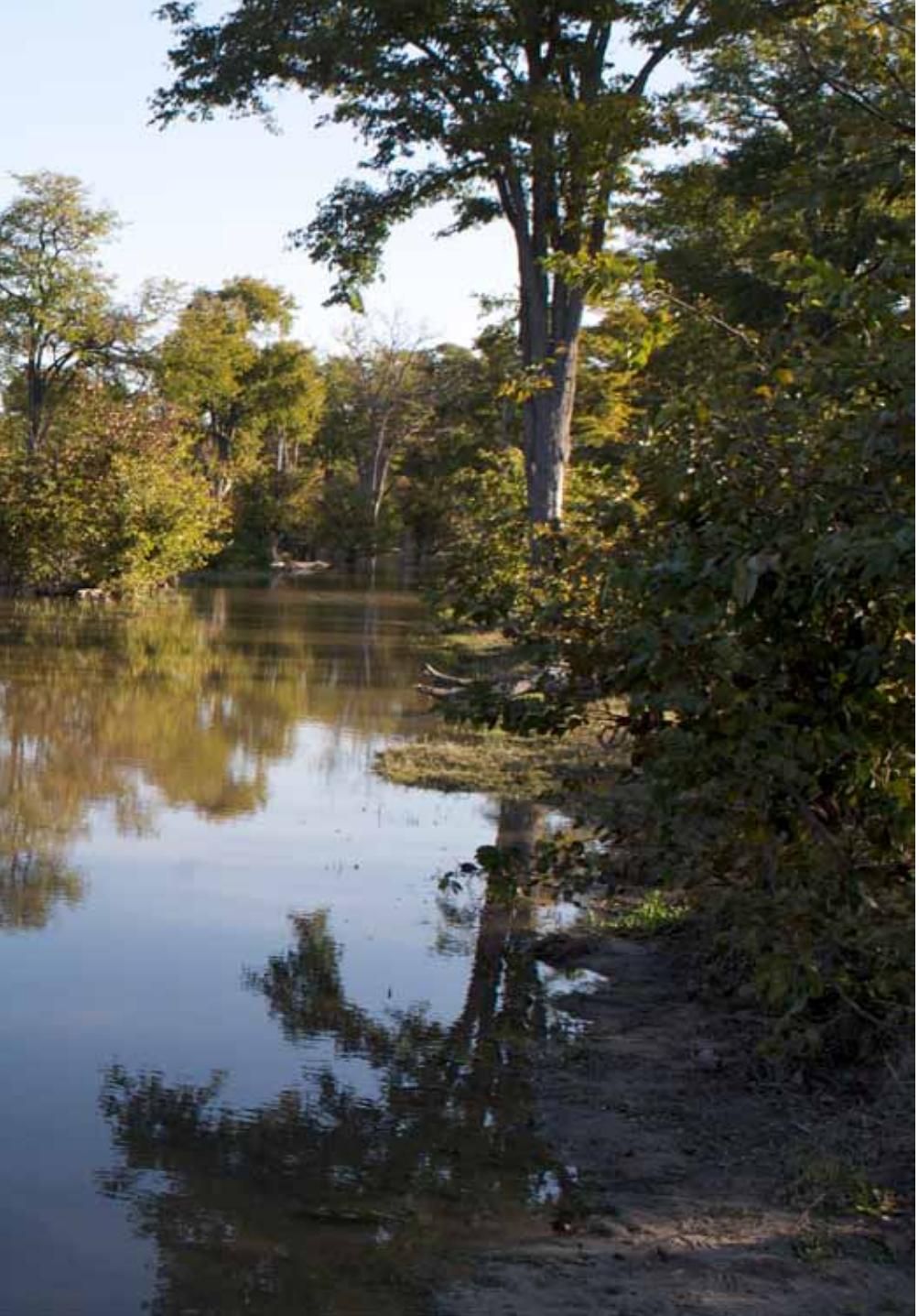

Moremi Wildlife Reserve

Moremi Wildlife Reserve is een bijna 5.000 km² groot gebied in het oostelijk deel van het Okavangomoeras. Het park is genoemd naar wijlen Chief Moremi III van de plaatselijke bosjesmannenstam, die zich sinds de oprichting van het park in 1963 aan de andere kant van de Khwairivier heeft gevestigd. Het nieuwe dorp werd naar de rivier genoemd.

Moremi is gevarieerd en contrastrijk. Het bevat zowel rivieren met permanent water als drogere savanne met doornige acacia's en dicht mopanebos. Chief's Island en Moremi Tongue zijn de meest prominente geografische landmassa's van Moremi.

In de lagunes en langs de rivieren verandert Moremi in een vogelparadijs. Om de haverklap zie je wel een hamerkop. Dit is een middelgrote waadvogel van ongeveer 56 cm. De vorm van zijn kop met een gebogen bek en kuif achteraan doet denken aan een hamer. Zijn veren zijn bruin. Hij maakt een gigantisch nest met een doormeter van meer dan 1,5 m bestaande uit een grote bal stro tussen de takken van een stoere boom

De hamerkop lust wel een kikkerbilletje.

De Afrikaanse lepelaar is een witte waadvogel met rode poten en een rood gezicht. Hij heeft een lange, grijze lepelvormige bek. Om te vissen maakt hij terwijl hij vooruit stapt zigzagbewegingen met zijn bek in het water. Zijn dieet bestaat uit visjes, weekdieren en amfibieën.

De rijzige oorgier (lappet-faced vulture) dwingt respect af van de kleinere witruggier.

aan de waterkant. Onderaan het nest biedt een met modder verstevigde opening van 13 tot 18 cm groot via een 60 cm lange tunnel toegang tot de nestkamer die ruim genoeg is voor de ouders en de jongen. De hamerkop is een fervent nestenbouwer. Hij bouwt drie tot vijf nesten per jaar zonder ze allemaal te gebruiken om te broeden. Kerkuilen en oehoe's verjagen de hamerkop soms uit zijn nest, maar als de uilen het nest verlaten, neemt de hamerkop het weer in. Slangen, kleine zoogdieren zoals de genetkat en andere vogels trekken in verlaten hamerkopnesten. Wevervogels bouwen hun nesten er vaak aan vast.

De lelkraanvogel (wattled crane) is een grote elegante kraanvogel met een witte nek en borst. De rugveren zijn asgrijs. De lange donkergrijze staartveren buigen bijna tot tegen de grond. Op het hoofd zijn de veren donkergrijs. De huid vlak voor de ogen tot aan de snavel is rood en er zitten wratachtige bobbels op. De witte lel hangt vlak onder de keel. Ze vormen een statige verschijning langs de lagunes van Moremi.

De lelieloper (African jacana) is een watervogel die herkenbaar is aan zijn grote voeten met lange tenen waardoor hij op drijvende waterplanten kan lopen in ondiepe meren. De blauwe snavel loopt door in een hoofdschild. Hij heeft een opvallende zwarte oogstreep. Het verenpak is warm kastanjebruin. De poten en lange tenen zijn grijs. De lelieloper eet insecten en andere ongewervelden die hij uit de drijvende begroeiing van het wateroppervlak haalt.

De ooievaars zijn goed vertegenwoordigd in Moremi. Zwarte ooievaars, zadelbekooievaars, Afrikaanse nimmerzat (yellow-billed stork) en maraboes waden naast African openbills door het water.

De African openbill is helemaal zwart en heeft een kenmerkende spleet tussen zijn bek. Hij heeft het vooral gemunt op grote waterslakken.

Tijdens onze lunch liggen de lechwe's ongestoord te herkauwen op eilandjes in het moeras. Hier voelen de krokodillen en nijlpaarden zich ook thuis.

Aan de waterkant zie je ook veel typische zoogdieren zoals waterbok en lechwe. De lechwe of litschiewaterbok is een moerasantilope met een rode, ruige, langharige vacht, een korte snuit en liervormige hoorns. Alleen het mannetje heeft hoorns. Met hun zachte, lange en slanke hoeven kunnen ze zich goed een weg banen door modderige moerassen. Op vaste grond zijn ze echter onhandig en langzaam.

Op de savanne grazen kuddes zebra en blauw wildebeest. In het bos trekken de jachtluipaarden, luipaarden en leeuwen zich na de jacht terug. Het bos biedt ook aan buffels en impala's een schuilplaats voor de zon. Giraffen zijn dol op de acacia's en massa's olifanten doen zich tegoed aan mopaneblaadjes. Op de uitgestrekte vlaktes heeft de Afrikaanse wilde hond een prima zicht op een achteloze prooi.

Botswana 2009

Alan kiest de ondiepe, maar modderige doorsteek. Het rechtervoorwiel verliest grip. Modder vliegt in het rond en de auto graaft zich dieper en dieper in zodat we de winch moeten inschakelen.

Third Bridge is de derde balkenbrug in Moremi, vlakbij de gelijknamige kampeerplaats. Tot het aanvankelijk ongeloof van de reisvrienden staat Anne 's avonds oog in oog met een nieuwsgierige hyena die zo groot is als een kalf. Terwijl de hyena halsstarrig naast de auto blijft staan roep ik: "Een hyena, een hyena," maar iedereen blijft gewoon rond het kampvuur zitten. Suzanna, Evi en Celine zien later op de avond de hyena nog steeds rondsluipen. s' Morgens gaan we op zoek naar de sporen om te bewijzen dat er echt wel hyena's op bezoek zijn geweest.

Op zoek naar de brug over de Khwairivier

De binnenweg naar Moremi is afgesneden door een rivierarm waarin het water te hoog is gestegen. De piste loopt dood op een doorwaadbare plaats die tijdelijk in een klein meer is veranderd. We moeten de hoofdzandweg nemen tot aan South Gate om Moremi in te rijden. Het mopanebos lijkt wel eindeloos. Door de dichte begroeiing is het zicht beperkt, maar aan de vernieling te merken, moeten er toch veel olifanten zijn. Afgerukte takken en omgeduwde stammen wijzen op de aanwezigheid van de grote, grijze reuzen, maar we zien of horen ze niet. Een schichtig steenbokje springt schuw achter een struik.

Na een lange, stoffige, hobbelige rit komen we aan bij de *camp site* van Third Bridge. Third Bridge is effectief de derde van boomstammetjes gemaakte, gammele brug over de rivier. 's Nachts horen we nijlpaarden knorren op hun slaapplaats in het riet. We hebben twee dagen in het park geboekt en rijden wat rond in de buurt van de waterpartijen waar de meeste dieren zich ophouden.

Om de lange, saaie weg naar South Gate niet opnieuw te moeten afleggen, rijden we het park weer uit via North Gate. Ondertussen blijft de waterstand maar stijgen en naar het noorden toe moeten we regelmatig

Een slangenhalsvogel slaat zijn vleugels uit om ze te drogen bovenop de rug van een nijlpaard dat net boven het water uitsteekt.

een of andere rivierarm oversteken. De Defenders kunnen nog net door de doorwaadbare plaatsen, maar de koplampen en de motorkap gaan soms helemaal onder water. Het water stroomt door de kieren van de deuren en de slecht sluitende verluchtingskleppen onder de voorruit naar binnen. Enkele dagen later staat er nog steeds water in de wijwatervaatjes van het dashboard. De jongens rijden zelfs vast in een poging via de modderpartijen de rivier over te steken om zo het diepe water te mijden. Hier moet de winch aan te pas komen, maar eerst even rondkijken of er geen krokodillen in de buurt zijn.

Volgens de parkwachters aan North Gate hebben we nog drie diepe river crossings voor de boeg. We moeten op de sporen letten en niet door de modder gaan, want daarin zouden we zeker vastrijden. Dat hadden we inderdaad ook al ondervonden. Het spoor door het diepe water is beter want dat gaat over het stevige rivierzand. Ondertussen is het al avond en wordt het snel donker. We rijden nog een eindje, gaan in het donker door de rivier, maar de volgende oversteek is ons niet helemaal duidelijk. Er zijn verschillende bandensporen en de rivierarm is zo breed dat we ‘s nachts de overkant niet kunnen zien. We overnachten dan maar op de brede oever waar een olifantenpad uit het bos komt. De volgende ochtend staan we bij het krieken van de dag op om de weg te zoeken.

Niet zo veilig als het eruit ziet.
Jaarlijks worden spelende kinderen door krokodillen gegrepen.

Botswana 2009

Het water blijft stijgen en het wordt moeilijk om de laatste rivieroversteek terug naar Maun te vinden. We brengen nog een dag door langs het water waar hamerkoppen, lelielopers en lelkraanvogels onze aandacht trekken. Het is heerlijk in de zon op de oever met een fris glaasje witte wijn, met de vogelgids op onze schoot en de verrekijker in de aanslag.

In de namiddag wordt het tijd om onze zoektocht naar een doorwaardbare oversteekplaats voort te zetten. Het is niet evident, want de piste loopt lange stukken van de rivier weg. Uiteindelijk komen we uit op een brede, nieuwe weg die recht door het bos loopt. We draaien de weg op in de richting van de rivier. Daar aangekomen stellen we vast dat de onderdelen van een splinternieuwe brug aan de overkant van de rivier liggen, klaar om gemonteerd te worden, maar dat blijkt nog niet voor morgen te zijn. Hier zijn de oevers veel te stijl en is de rivier veel te diep. Dit is dus geen optie.

Verder langs de rivier verandert de vlakte in moeras. Het is al laat en verslagen beslissen we over de brede weg terug richting North Gate te rijden en onderweg in het bos te overnachten. We overwegen om toch door het park via South Gate naar Maun te rijden. We vinden een gezellige open plek in het bos. Een giraf staat wat verder aan een boom te knagen. Er ligt veel kreupelhout om een kampvuur te maken en dat is ook nodig om de franke hyena's die ons kamp omsingelen op afstand te houden.

MAN

De volgende ochtend rijden we verder het bos in met de bedoeling om weer bij de rivier uit te komen. Wat verder komen we aan bij de plaatselijke *camp site,* waar enkele *locals* een kampplaats aan het opstellen zijn, vlakbij een struik waar een olifant takken staat te eten. Ze bevestigen dat er een brug moet zijn en een van hen tekent een summier plannetje met een ruwe schets van de plaats waar we de brug ongeveer moeten vinden. Dat is een opluchting. We moeten dan toch niet die vreselijke omweg door Moremi doen. De aanwijzingen waren mager, maar toch voldoende. Al vrij snel vinden we de doorsteek voor vrachtwagens. Die ziet er echt niet goed uit voor de Defenders. De oevers zijn stijl en de vrachtwagens hebben trappen in de modder uitgegraven. Het water ziet er ook niet echt doorwaadbaar uit.

We schijnen vandaag echt geluk te hebben, want er komt een vrachtwagen aangereden. Hij gaat inderdaad vrij diep het water in en heeft de grootse moeite om weer omhoog uit de modder te ploeteren. De chauffeur zegt ons dat de houten brug niet ver meer is. De eerstvolgende splitsing naar links komt inderdaad op de langverwachte brug uit, die alleen maar bestaat uit twee stroken aan elkaar gevlochten boomstammetjes. De hoofdweg naar Maun is niet ver meer. Overstekende olifanten kruisen nog regelmatig ons pad.

Botswana 2009

Vanuit de lucht lijkt Maun een groot traditioneel dorp met aan de rand een landingsbaan. We tekenen in op een vlucht over het landschap van de Okavangodelta. De talloze zijarmen zijn gezwollen en overspoelen de veldjes. Het spoor van vele pistes wordt meermaals doorgesneden door de tijdelijke rivierarmen tot het water in de bodem is gesijpeld of verdampt. Wildpaadjes gaan kriskras door de overstroomde grasvlaktes.

Maun

De derdegrootste stad van Botswana, na de hoofdstad Gaborone en Francistown, ligt aan de Thamalakanerivier ten zuiden van de Okavangodelta. De Thamalakane stroomt in de Boteti die de Makgadikgadipannen tijdelijk onder water zet. Er wonen tegenwoordig ongeveer 30.000 mensen. Maun is de toeristische stad van Botswana. Het is een ideale uitvalsbasis voor de toerist die de Tsodilo Hills, de Makgadikgadipannen of het moerasgebied wil ontdekken. Er zijn banken en grote winkelcentra om inkopen te doen, je kunt er boottochten, jeepsafari's en pleziervluchten boeken om de delta te bewonderen. Hoewel Maun alle modern comfort biedt, heeft het zijn landelijke uitstraling gedeeltelijk behouden. Je vindt er zowel stenen huizen als traditionele hutten. Aan de oevers van de Thamalakane staan rode lechwe's te grazen naast de ezels, koeien en geiten. De lokale stammenbevolking brengt nog altijd zijn vee naar Maun om het te verkopen. In het midden van de stad kan je zelfs nog wrattenzwijnen de weg zien oversteken. De naam Maun is afgeleid van het San-woord *maung* dat 'plaats van het kort riet' betekent.

Tsodilo Hills

Ten noordwesten van Maun rijzen de Tsodilo Hills op uit de Kalahari. De site werd in 2001 opgenomen in de Werelderfgoedlijst van UNESCO voor zijn rotstekeningen. De naam Tsodilo is afkomstig van het Hambukushu-woord *sorile* dat 'zwenking' betekent.

Tsodilo wordt ook wel Het Louvre van de woestijn genoemd omdat de concentratie aan rotstekeningen er zo groot is. In een gebied van slechts 10 km² in de Kalahariwoestijn zijn er meer dan 4500 rotsschilderingen bewaard gebleven op 500 verschillende plaatsen. In het gebied zijn vier grote bergen die door de Sanbevolking de namen hebben gekregen van Man, Vrouw en Kind. De vierde is eerder een heuvel en ligt wat verderop.

Deze wordt het Kleinkind genoemd. De mooiste sites met rotstekeningen zijn gelegen aan de noordelijke zijde van de Female Hill, die meteen ook het grilligste rotsmassief is, waar je leuke klautertochten kunt maken.

De archeologische waarde van deze rotskunst is zeer groot omdat ze een chronologisch bewijs vormt van de menselijke activiteiten en de veranderingen van het milieu over een periode van meer dan 100.000 jaar. De precieze ouderdom van de afbeeldingen is niet altijd geweten, maar sommige zijn meer dan 20.000 jaar oud terwijl andere slechts een eeuw oud zijn. Op de site zijn ook andere archeologische vondsten gedaan. Zo heeft men de theorieën over de migratie naar Zuidelijk Afrika kunnen vervolledigen, zijn er bewijzen van een klein meer en van mijnen gevonden, en vishaken van meer dan 20.000 jaar oud gemaakt uit dierenbeenderen.

De rotsschilderingen van Tsodilo zijn op een grote afstand gelegen van de andere sites met rotskunst in Zuidelijk Afrika. Bovendien zijn ze van stijl erg verschillend met de andere rotstekeningen. Er zijn vooral voorstellingen van geïsoleerde figuren van wilde en tamme dieren, waarbij de eland een vaak voorkomend motief is. Sommige tekeningen stellen scénes voor, maar slechts weinig vertellen echt een verhaal. Ook zijn er heel wat schematische ontwerpen en geometrische vormen terug te vinden. Een populaire figuur is die van de man met een penis in erectie. Deze figuur staat symbool voor de hitte, energie, creatie en groei die met een trancedans van de Bosjesmannen geassocieerd wordt. De schilderingen zouden immers door de Bosjesmannen aangebracht zijn. Vele afbeeldingen staan op onbereikbare plaatsen die uitkijken over het landschap. Dit kan wijzen op de controle over de hemel en de aarde om zij die op aarde leven te beschermen. Sommige afbeeldingen, zoals die van walvissen en pinguïns wijzen op contact van de Bosjesmannen met andere culturen. Een belangrijke afbeelding is die van een zebra op een kleine heuvel, die nu het logo van Botswana's Nationale Musea en Monumenten is.

Een moeder met kind siert de prachtig paarsrood gekleurde rotsen. Langzaam maar zeker schrijdt het verkleurmannetje van de stam naar het bladerdek. Toch moet je er de wacht bijhouden om hem in het oog te houden, anders ben je hem snel kwijt.

Een stilistische zebra prijkt op de vlakke wand.

De rotstekeningen hebben ook een belangrijke symbolische en religieuze waarde voor de lokale bevolking, de San, die op deze plaats de voorouders vereert. Men gelooft immers dat de rotsen de rustplaats zijn van de geesten van de gestorven voorouders. De goden zouden op de Female Hill wonen en van daaruit over de wereld heersen. Vlakbij de top van de Male Hill is de meest heilige plaats gelegen. Na de schepping van de wereld zouden de geesten namelijk op die plaats voor het eerst geknield hebben om te bidden. Op dat ogenblik waren de rotsen nog zacht, waardoor de afdrukken van de knieën nog te zien zijn.

Wie jaagt of moordt in de buurt van de rotsen valt bij de goden in ongenade. Dit is de auteur Sir Laurens van der Post overkomen tijdens het schrijven van zijn boek *The Lost World of the Kalahari*. Zijn opnameapparatuur begaf het en drie ochtenden lang werd zijn gezelschap door bijenzwermen geplaagd. Toen uitkwam dat mannen uit zijn gezelschap op dieren hadden gejaagd, heeft Sir Laurens van der Post een brief met verontschuldigingen begraven onder een wand met rotstekeningen. Dit werd blijkbaar door de voorouders aanvaard want nadien heeft zijn team geen problemen meer ervaren. De plaats waar hij de brief had begraven draagt nu zijn naam.

CHOBE

Botswana 2009

Chobe National Park

Net zoals de Okavango vindt de Choberivier zijn oorsprong in de hooglanden van Angola waar ze Kuando wordt genoemd. De Kuando stroomt in zuidelijke richting door de Caprivistrook naar het moeras van de Linyantirivier, die in oostelijke richting verderstroomt en vervolgens de naam Chobe krijgt. De Chobe vormt de grens tussen Botswana en Namibië. Verder naar het zuidoosten vloeit de Chobe samen met de Zambezi die zijn weg hoofdzakelijk in oostelijke richting vervolgt.

Het gigantische gebied van Chobe National Park kan in vier grote zones worden opgedeeld: de graslanden en teakbossen langs de Choberivier, waar olifanten en buffels komen drinken in het droge seizoen; het Savutimoerasgebied met het droge Savutikanaal, waar zebra's en roofdieren in de trek naar de savanne komen; het Linyantimoerasgebied met veel leeuwen, luipaarden en wilde honden en ten slotte het minder bekende droge binnenland.

Aan de rivier krioelt het van de wilde dieren, zoals zebra's, buffels, giraffen, nijlpaarden, krokodillen, visarenden, pelikanen, gieren, maraboes. Terwijl we naar een neushoornvogel aan het kijken zijn, spurten er plots vier wrattenzwijnen voorbij. Voor onze auto steken ze de piste over

Botswana 2009

en dan ziet Celine dat de varkens achterna worden gezeten door een leeuwin. “Een leeuw, een leeuw,” roept ze. We zaten nog nooit zo vlug terug in onze auto. De leeuwin staakt de achtervolging vlak voor onze bumper. Terwijl we wat vooruit rijden, loopt ze nog een eindje mee, vlak naast de deur van Celine. Als ze haar hand buitensteekt, kan ze de leeuwin over haar kop aaien. Schijnbaar moe gaat ze er even bij zitten. Wat later heeft ze het weer op enkele varkens gemunt. Ze gaat gespannen tegen de grond liggen zonder de varkens uit het oog te verliezen. Haar staart beweegt nu en dan op en neer. Ze probeert langzaam dichterbij te sluipen, maar de varkens zijn alert en dreigen het telkens op een lopen te zetten. Uiteindelijk geeft de jonge leeuwin het op en gaat ze lui onder een struik liggen. De killing is niet voor deze keer.

Chobe is vooral gekend om zijn immense olifantenpopulatie. Grote stukken mopanebos worden door de 50.000 olifanten van Chobe aanhoudend verjongd. Het bos ziet eruit als een slagveld uit de tijd van Napoleon, met half rechtopstaande soldaten van wie het bovenlichaam er door een kanonbal is afgerukt. Dode boomstammen en grillige takken liggen verspreid over het dorre gras en barricaderen hier en daar de in het rode zand uitgesleten olifantenpaden. Uit de tot op een halve meter boven de grond afgebroken stronken groeien alweer frisgroene blaadjes die zoals een vlinder per twee met elkaar vergroeid zijn. We rijden achteloos wat achteruit om beter te kunnen kijken naar een varaan die op een omgevallen stam ligt te zonnen. Opgeschrikt door luid getrompetter zet Peter de auto vlug terug in vooruit om ons uit de voeten te maken voor een olifant die net uit de struiken komt gewandeld en evenzeer uit zijn lood is geslagen door ons onverwacht manoeuvre. Plots zitten we te midden van een grote olifantenkudde op weg naar de rivier. Amper op vijf meter van je vandaan zie je de goed gecamoufleerde reuzen in het bos al niet meer staan. Met hun zachte voetzolen hoor je ze niet eens voortmarcheren. Het enige geluid van hun aanwezigheid zijn de blaadjes die ze met hun slurf van de takken ritselen.

Botswana 2009

In de late namiddag verlaten de kuddes olifanten en buffels de koelte en bescherming van het bos om te gaan grazen op de riviervlakte. Honderden buffels trekken vanop de hellingen naar de oever van de rivier en zwemmen haastig in zenuwachtige groepen naar de overkant om tijdens dit zwak moment niet door een krokodil te worden gegrepen. Er komt geen einde aan de exodus. Wat verder staan al duizenden olifanten op de grasvlakte om er de nacht door te brengen. Terwijl Alan, Joris en Linde 's nachts nog bij het kampvuur zitten, steekt een kudde olifanten de rivier weer over om dwars door de kampplaats terug het bos in te trekken. De dieren storen zich niet aan onze aanwezigheid en stappen rustig, maar snel de helling op. De bavianen die hun slaapplaats in de grote boom naast onze vuurplaats hebben, vinden het minder leuk. Telkens ik 's nachts gekrijs hoorde, dacht ik dat er een luipaard in de buurt was, maar als ik dan mijn hoofd uit de daktent stak, stonden alle impala's nog onverstoord te grazen. Het waren maar ruziënde bavianen.

Visvangst

Een mokoro is de kano van de moerassen in Botswana. De man met de lange stok, die rechtstaat achterin het bootje, duwt de mokoro in het ondiepe water vooruit. De mokoro wordt gemaakt door de lange, rechte stam van de ebbenboom of de kigeliaboom (worstenboom) uit te hollen. De bootjes zijn heel gevoelig voor aanvallen van nijlpaarden, die ze makkelijk kunnen omduwen. De nijlpaarden hebben dit gedrag ontwikkeld nadat mokoro's en andere boten werden gebruikt om te jagen.

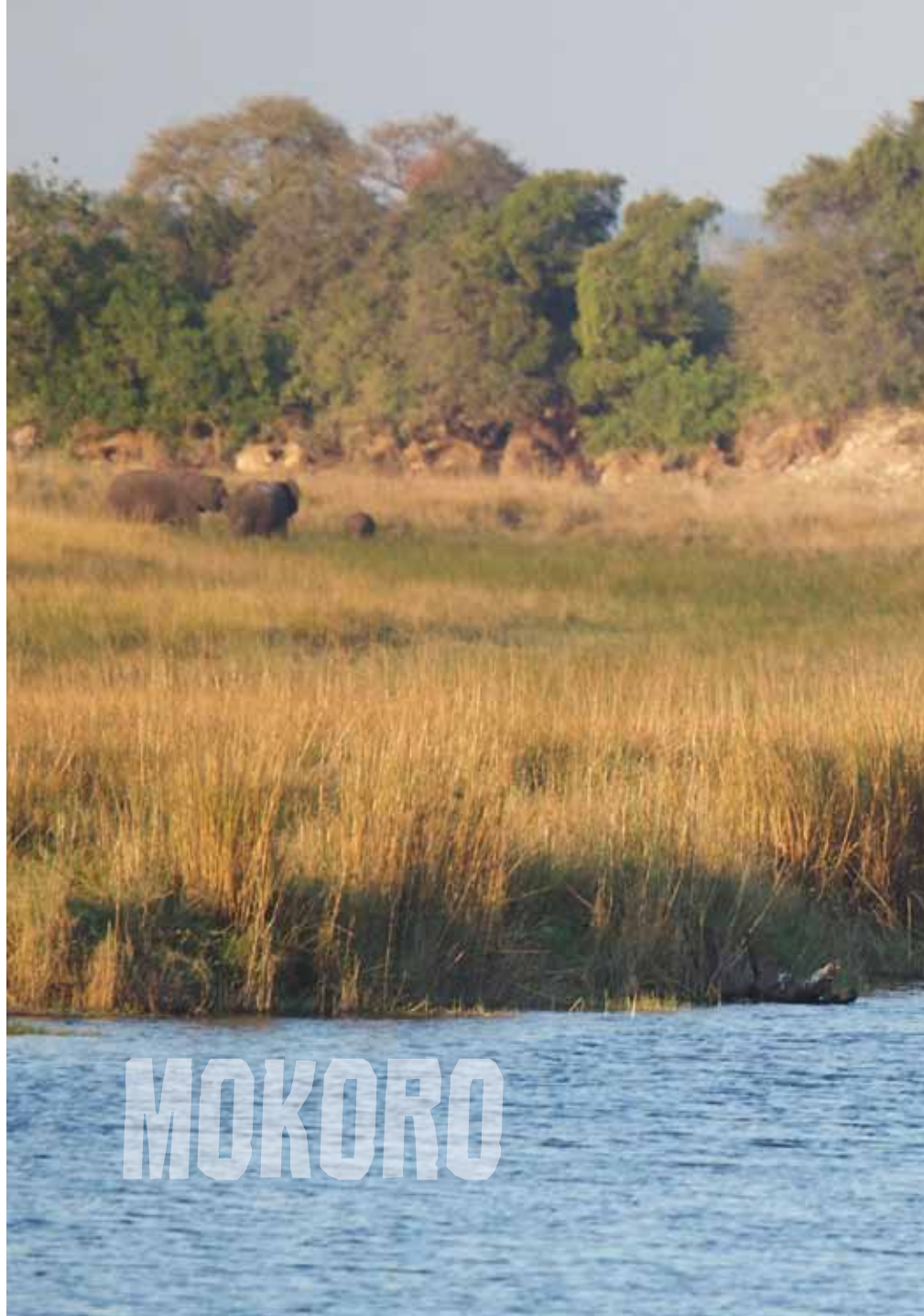

De Afrikaanse schaarbek trekt bij zonsopgang of valavond lijntjes in het rustige wateroppervlak. Hij dipt het onderste deel van zijn bek in het water op zoek naar voedsel. Als hij een vis raakt, klapt de bek dicht. Behendig vliegt hij over een nijlpaard dat plots met zijn rug boven water komt.

African skimmer

Schaarbekken zijn een familie van zeevogels uit de orde van de steltloperachtigen. Opvallend is de snavel waarvan de onderkant tot een derde langer is dan de bovenkant. De zijkant van de snavel is afgeplat zoals een schaar. Hierdoor kunnen ze al vliegend met de bek open vissen en schaaldiertjes uit het water happen.

De Afrikaanse schaarbek heeft lange, smalle vleugels die eindigen in een scherpe punt. De gitzwarte veren op de rug en kap steken scherp af tegen het wit van het voorhoofd, het onderlichaam en de korte, gevorkte staart. Het monochrome vederkleed maakt de lange, oranje bek met gele punt en de felrode poten nog levendiger. Het vogeltje is ongeveer 18 cm lang.

Botswana 2009

Nijlpaarden

Het nijlpaard is veel gevaarlijker dan het eruit ziet. In Zuid-Afrika is het na de malariamug het dier dat de meeste menselijke slachtoffers maakt. Het is vooral onverstandig tussen een nijlpaard op de oever en het water in te komen. Het dier voelt zich dan afgesneden en valt aan. Nijlpaarden gooien soms bootjes om en takelen mensen dan akelig toe met hun tanden. Een volwassen mannetje kan een drie meter lange krokodil in tweeën bijten. De dieren lijken sloom en traag, maar aan land kunnen ze een snelheid tot 30 km per uur halen en zijn ze uiterst wendbaar.

Alle zintuigen van het nijlpaard zijn hoog op de kop geplaatst zodat ze boven water blijven als de rest van het lichaam onder water is. Om onder water te gaan sluit hij de neusgaten en oren af. Zodra hij weer boven komt, opent hij ze weer, maar blaast hij eerst de resterende lucht met kracht uit zijn longen om zo te voorkomen dat hij water in de neusgaten krijgt. Een volwassen nijlpaard kan 5 tot 15 minuten onder water blijven, maar gemiddeld blijft hij nog geen twee minuten onder water. Nijlpaarden slapen meestal onder water. Al slapend komen ze boven om adem te halen, iets wat net zo automatisch gebeurt als het ademhalen zelf.

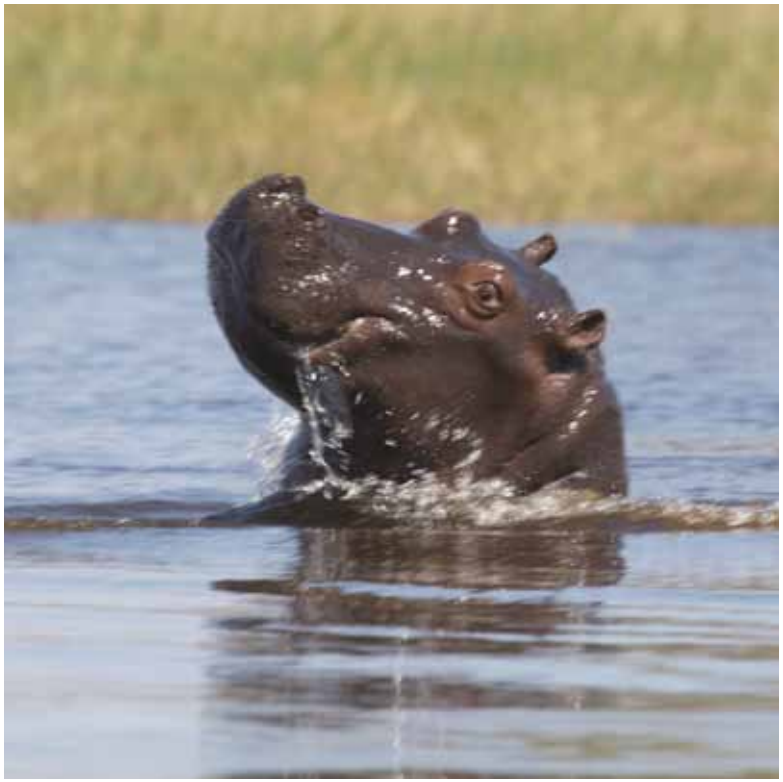

Volgens een Afrikaanse legende had het nijlpaard lang geleden een prachtige vacht. Hij was hier zo trots op dat hij ging opscheppen tegen de haas en hij zei dat die maar lelijk haar had. De haas werd zo kwaad dat hij het haar van het nijlpaard in brand stak terwijl hij lag te slapen. Sindsdien is het nijlpaard kaal en schaamt hij zich nu zo voor zijn lijf, dat hij onder water is gaan leven.

Nijlpaarden bewegen zich al lopend over de bodem van het meer of de rivier voort. Een volwassen nijlpaard kan niet zwemmen. Om onder water toch vooruit te komen zet hij zich af tegen de grond. Een jong exemplaar kan met behulp van zijn achterpoten wel normaal zwemmen.

Het nijlpaard gebruikt zijn grote, stevige leerachtige lippen om te grazen. De grote tanden dienen voornamelijk om te vechten. De mannetjes dagen elkaar uit tot een gevecht door te gapen. Tijdens een gevecht slaan de dieren met de onderkaken tegen elkaar aan.

Botswana 2009

Olifanten – Olifanten – Olifanten

De savanneolifant (Loxodonta africana) is de grootste en bekendste van de twee Afrikaanse olifanten (Loxodonta). Voorheen werd de verwante bosolifant (Loxodonta cyclotis) beschouwd als een ondersoort van de savanneolifant, maar tegenwoordig worden de twee dieren beschouwd als aparte soorten.

De dikke huid is lichtgrijs tot zwartgrijs of bruin van kleur. De grote oren zijn rijk doorbloed, waardoor ze het lichaam kunnen afkoelen. Veel warmte kan via de oren ontsnappen als de olifant ermee wappert. De grote, naar voren gebogen slagtanden verschillen per individu van vorm en grootte. Ze groeien hun hele leven door, maar niet bij ieder individu in dezelfde mate. Zowel mannetjes als vrouwtjes hebben slagtanden. De slagtanden van de savanneolifanten in de Kalahari zijn minder groot en vaak afgebroken omdat ze te broos zijn door kalkgebrek. De poten zijn hoog en zuilvormig en rusten op kussentjes. Deze kussentjes zijn zeer zacht, waardoor het dier nauwelijks geluid maakt als het zich voortbeweegt. De pootafdrukken zijn per individu verschillend.

Als de mannetjes tussen de tien en veertien jaar oud zijn, worden ze verdreven uit de kudde. Dan sluiten ze zich aan bij mannengroepjes of leven ze solitair. Oudere mannetjes leven over het algemeen alleen.

De slurf van de savanneolifant is lang en flexibel, en kan gebruikt worden als vijfde ledemaat De top van de slurf is heel gevoelig. De savanneolifant heeft een slecht zichtvermogen, maar een goed ontwikkeld reukvermogen en gehoor.
In rust steunt de olifant op zijn slurf.

Vroeger kwam de olifant in bijna geheel Afrika voor, met uitzondering van de droogste delen van de Sahara en in de regenwoudgordel van West en Centraal-Afrika. Hier leeft de verwante bosolifant. De leefgebieden van beide soorten overlappen en ze leven soms naast elkaar. Tegenwoordig is de olifant uitgestorven in Noord-Afrika en leeft hij op slechts een handvol plaatsen in Zuid en West-Afrika.

Hij kan overleven in alle landschappen, van woestijnen tot regenwouden, van kusten tot gebergten, maar hij is vooral algemeen op savanne en grasland. De savanneolifant kan nog aangetroffen worden op zo'n 80 km van de dichtstbijzijnde waterbron, waardoor hij ook in woestijnen, zoals de Namib, kan worden aangetroffen. De soort is echter wel afhankelijk van water en schaduw, en in het droge seizoen op de savanne trekt hij weg naar nabijgelegen bossen en moerassen.

Savanneolifanten kunnen het landschap drastisch veranderen en afwisselender maken. Ze ontwortelen bomen, graven waterputten en trappen de begroeiing plat, waardoor nieuwe leefgebieden ontstaan en bos verandert in savanne.

Botswana 2009

De savanneolifant is het grootste landdier. Een bul weegt tussen de 4000 en 6300 kg, een koe 2200 tot 3500 kg. Ze worden 2,40 tot 3,40 m hoog en 6 tot 7,30 m lang. De staart is één tot anderhalve meter lang.

Olifanten zijn niet kieskeurig en eten zowat alles wat plantaardig is. Ze eten ook veel, zo'n vijf procent van hun lichaamsgewicht, namelijk 100 tot 300 kg per dag. Hij heeft een voorkeur voor grassen en kruiden in het natte seizoen en struiken en jonge bomen in het droge seizoen. Ook vruchten, twijgen, bast en bladeren worden gegeten. Savanneolifanten vellen soms bomen om bij plantaardig materiaal te komen dat ze niet met hun slurf kunnen bereiken. De slurf zelf is een handig instrument om materialen op te pakken waar hij niet bij kan. Zijn slurf dient ook om te drinken. Hij zuigt er grote hoeveelheden water mee op die hij in zijn mond spuit.

Savanneolifanten worden zeker 65 jaar oud.

Olifantenkoeien leven in groepen onder leiding van een matriarch, de oudste en grootste koe. De overige leden bestaan uit haar volwassen dochters en zussen en hun onvolwassen kinderen en kleinkinderen. Meestal splitsen groepen zich als ze te groot worden. Groepen bestaan zelden uit meer dan twintig dieren en veel groepen splitsen al als ze uit meer dan tien dieren bestaan. Verwante groepen houden echter nog jaren contact met elkaar. Soms komen groepen bij elkaar en tellen ze honderden individuen.

Olifanten van een kudde zijn sterk aan elkaar gehecht. Wanneer een kalf geboren wordt, verwelkomen de andere koeien het door het met hun slurf aan te raken en als een oude olifant sterft, blijft de rest van de kudde nog een tijdje bij het dode lichaam staan. Olifantenkerkhoven zijn een mythe, maar het is wel waar dat ze een karkas van hun eigen soort kunnen herkennen als ze er op hun tocht een tegenkomen, ook als is het van een vreemde olifant. Ze gaan er rond staan en raken het voorhoofd aan met hun slurf.

De savanneolifant kent een hele reeks aan complexe geluiden, waaronder grommen, trompetteren en brullen, die verscheidene emoties en signalen uitdrukken. Ook maken ze gebruik van infrageluid, een laag, verdragend geluid dat niet hoorbaar is voor de mens. Ze kunnen communiceren door met stampen seismische trillingen te veroorzaken, die minstens vier kilometer verderop nog door andere olifanten te horen zijn. Zo houden verscheidene kuddes contact met elkaar.

Met infrageluid laat een koe horen dat ze bronstig is. Olifantenkoeien zijn slechts één keer in de drie tot negen jaar bronstig, en dan voor een periode van slechts twee tot zes dagen. Zodra een bul het infrageluid opvangt, rent hij naar het vrouwtje toe. Bullen in musth zijn er altijd het snelst bij. De musth is de periode waarin de bul bronstig is, en kan 1 tot 103 dagen duren. Een gezwollen klier op de slaap scheidt continu een vloeibare stof af, en uit de bijna stijve penis druppelt urine en een groenige vloeistof. In deze periode zijn de dieren ook veel agressiever door het hoge testosterongehalte.

Het jong wordt vier jaar gezoogd, maar kan binnen twee jaar al op vast voedsel leven. Vrouwelijke kalfjes kunnen tien jaar bij hun moeder blijven. Op die leeftijd kunnen ze al hun eigen kalveren hebben.

Na een draagtijd van 650 tot 660 dagen wordt één kalf geboren. Tweelingen zijn bijzonder zeldzaam, maar komen voor. De jonge dieren kunnen al vrij snel op de poten staan, maar hun zicht is in de eerste weken bijzonder slecht. De koe ondersteunt het kalf met haar slurf en poten. Ze laat zelfs water uit haar maag terugstromen als het jong erge dorst heeft en er geen ander water in de buurt is.

In de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw waren er vijf tot tien miljoen olifanten in Afrika. Tegenwoordig zijn het er waarschijnlijk 500.000 tot 750.000. Er wordt nog altijd op gejaagd voor het ivoor en andere jachttrofeeën, maar ook worden ze gedood omdat ze landbouwgebieden verwoesten en omdat ze in sommige nationale parken zo talrijk zijn geworden dat andere diersoorten moeite hebben met overleven. Ook wordt veel van hun oorspronkelijke habitat vernietigd om plaats te maken voor landbouwgebieden en nederzettingen. Daarentegen zijn er voor weinig diersoorten zoveel beschermingsmaatregelen genomen als voor de savanneolifant en op veel plekken is hun aantal stabiel of zelfs stijgend.
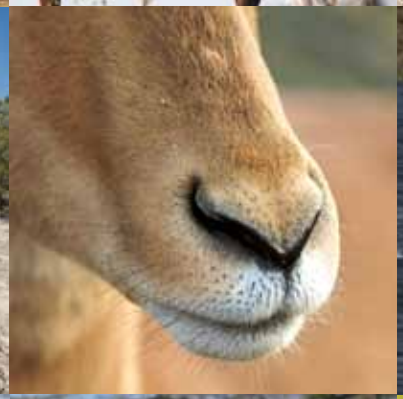
Botswana 2009